HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a patra)

16 ianuarie 2014*

„Trimitere preliminară — Directiva 2004/38/CE — Dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora — Drept de ședere într-un stat membru al unui resortisant al unui stat terț descendent direct al unei persoane care are drept de ședere în acest stat membru — Noțiunea de persoană aflată «în întreținere»”

În cauza C-423/12,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Kammarrätten i Stockholm – Migrationsöverdomstolen (Suedia), prin decizia din 12 septembrie 2012, primită de Curte la 17 septembrie 2012, în procedura

Flora May Reyes

împotriva

Migrationsverket,

CURTEA (Camera a patra),

compusă din domnul L. Bay Larsen, președinte de cameră, domnul K. Lenaerts, vicepreședinte al Curții, îndeplinind funcția de judecător al Camerei a patra, domnii M. Safjan și J. Malenovský și doamna A. Prechal (raportor), judecători,

avocat general: domnul P. Mengozzi,

grefier: domnul V. Tourrès, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 4 septembrie 2013,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru doamna Reyes, de S. Hansson, advokat, și de T. Fraenkel;

— pentru guvernul suedez, de A. Falk și de H. Karlsson, în calitate de agenți;

— pentru guvernul ceh, de M. Smolek și de J. Vláčil, în calitate de agenți;

— pentru guvernul olandez, de M. Bulterman și de C. Wissels, în calitate de agenți;

— pentru guvernul Regatului Unit, de J. Beeko, în calitate de agent, asistată de G. Facenna, barrister;

* Limba de procedură: suedeza.

— pentru Comisia Europeană, de C. Tufvesson și de M. Wilderspin, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 6 noiembrie 2013,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 2 punctul 2 litera (c) din Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE (JO L 158, p. 77, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 56).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între doamna Reyes, resortisant filipinez, pe de o parte, și Migrationsverket (Oficiul pentru Migrație), pe de altă parte, având ca obiect respingerea cererii persoanei interesate pentru eliberarea unui permis de ședere în Suedia.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

3 Considerentul (5) al Directivei 2004/38 precizează:

„Pentru a se putea exercita în condiții obiective de libertate și demnitate, dreptul tuturor cetățenilor Uniunii la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre ar trebui să fie acordat și membrilor familiilor acestora, indiferent de cetățenie. [...]”

4 Potrivit considerentului (28) al acestei directive:

„Pentru a se proteja împotriva abuzurilor de drept sau a fraudelor [...], statele membre ar trebui să aibă posibilitatea să adopte măsurile necesare [...]”

5 Articolul 2 din directiva menționată, intitulat „Definiții”, prevede:

„În sensul prezentei directive:

1. prin «cetățean al Uniunii» se înțelege orice persoană având cetățenia unui stat membru;

2. prin «membru de familie» se înțelege:

[...]

(c) descendenții direcți în vârstă de cel mult 21 de ani sau care se află în întreținerea sa, precum și descendenții direcți ai soțului sau ai partenerului [...]

[...]”

6 Articolul 7 din aceeași directivă, intitulat „Dreptul de ședere pentru o perioadă mai mare de trei luni”, prevede:

„(1) Toți cetățenii Uniunii au dreptul de ședere pe teritoriul altui stat membru pentru o perioadă mai mare de trei luni în cazurile în care:

[...]

(b) dispun de suficiente resurse pentru ei și pentru membrii familiilor lor, astfel încât să nu devină o sarcină pentru sistemul de asistență socială al statului membru gazdă în cursul șederii și dețin asigurări medicale complete în statul membru gazdă [...]

[...]

(2) Dreptul de ședere prevăzut la alineatul (1) se extinde asupra membrilor de familie care nu au cetățenia unui stat membru, în cazul în care însoțesc ori se alătură cetățeanului Uniunii în statul membru gazdă, cu condiția ca cetățeanul Uniunii să îndeplinească condițiile menționate la alineatul (1) [litera (b)].

[...]”

7 Potrivit articolului 23 din Directiva 2004/38, intitulat „Drepturi conexe”:

„Indiferent de cetățenie, membrii familiei unui cetățean al Uniunii care au dreptul de ședere sau dreptul de ședere permanentă într-un stat membru au dreptul să desfășoare o activitate salariată sau independentă în statul respectiv.”

Dreptul suedez

8 Modificările aduse Legii (2005:716) privind străinii [utlänningslagen (2005:716)] și Regulamentului (2006:97) privind străinii [utlänningsförordningen (2006:97)], intrate în vigoare la 30 aprilie 2006, erau menite să transpună în dreptul suedez Directiva 2004/38. Dispozițiile naționale astfel adoptate corespund, în esență, celor din această directivă.

Litigiul principal și întrebările preliminare

9 Doamna Reyes, născută în anul 1987 și resortisant filipinez, a fost încredințată bunicii sale materne la vârsta de 3 ani împreună cu cele două surori ale sale, mama sa instalându-se în Germania pentru a lucra și a asigura întreținerea familiei sale domiciliate în Filipine. Mama doamnei Reyes a obținut cetățenia germană.

10 Doamna Reyes a fost crescută de bunica sa maternă pe toată durata copilăriei și a adolescenței. Înainte de a veni în Suedia, doamna Reyes a trăit patru ani la Manila (Filipine) cu sora sa mai mare, între timp decedată. Între vârsta de 17 și cea de 23 de ani, a studiat doi ani la un liceu, iar ulterior a efectuat patru ani de studii superioare. După o formare completă incluzând și stagii, a obținut calificarea de infirmieră asistentă. După promovarea examenelor, ea și-a ajutat sora, ocupându-se de copiii acesteia. Mama doamnei Reyes nu a încetat să păstreze legături strânse cu membrii familiei sale din Filipine, trimițându-le în fiecare lună bani pentru a le asigura întreținerea și pentru a le finanța studiile, precum și vizitându-i în fiecare an. Doamna Reyes nu a ocupat niciodată un loc de muncă și nu a solicitat să beneficieze de ajutoare sociale de la autoritățile filipineze.

11 În luna decembrie 2009, mama doamnei Reyes s-a instalat în Suedia pentru a trăi în concubinaj cu un resortisant norvegian care avea reședința în acest stat membru. Ea s-a căsătorit cu resortisantul norvegian respectiv în vara anului 2011. Din anul 2009, acesta din urmă, care dispune de resurse dintr-o pensie pentru limită de vârstă, îi trimite în mod regulat bani doamnei Reyes, precum și celorlalți membri ai familiei soției sale care trăiesc în Filipine. De la sosirea sa în Suedia, mama doamnei Reyes nu lucrează și trăiește din pensia pentru limită de vârstă a soțului său.

12 La 13 martie 2011, doamna Reyes a intrat în spațiul Schengen. Ea a solicitat un permis de ședere în Suedia la 29 martie 2011, în calitate de membru al familiei mamei sale și al partenerului norvegian al acesteia declarând că era în întreținerea lor.

13 La 11 mai 2011, Migrationsverket a respins această cerere pentru motivul că doamna Reyes nu demonstrase că sumele de bani care i-au fost în mod indiscutabil transferate de mama sa și de partenerul acesteia fuseseră destinate să îi asigure nevoile esențiale de cazare, de alimentație, precum și de acces la sistemul de sănătate din Filipine. De asemenea, aceasta nu ar fi dovedit în ce mod sistemul de asigurări și de protecție socială din țara sa de origine putea acoperi persoane care se aflau în situația sa. În schimb, ar fi dovedit că și-a obținut diploma în țara sa de origine și că a urmat stagii în această țară. Pe de altă parte, în perioada copilăriei și a adolescenței sale, reclamanta din litigiul principal s-ar fi aflat în întreținerea bunicii sale materne. În consecință, Migrationsverket a considerat că doamna Reyes nu a demonstrat că se afla în întreținerea membrilor familiei sale din Suedia.

14 Doamna Reyes a contestat decizia de respingere a Migrationsverket la förvaltningsrätten i Göteborg – Migrationsdomstolen (Tribunalul Administrativ din Göteborg, secția competentă în materie de migrație), care a respins acțiunea. Această instanță nu a contestat faptul că nevoile esențiale ale reclamantei din litigiul principal erau asigurate de mama sa și de tatăl vitreg. Cu toate acestea, situația socială a doamnei Reyes nu a fost considerată de natură să nu îi permită să se întrețină în țara sa de origine fără susținere materială din partea mamei sale și a tatălui vitreg. În cadrul aprecierii sale, instanța a constatat că doamna Reyes este tânără, a studiat și a trăit la Manila, deține o diplomă de studii superioare și că unii membri ai familiei sale trăiesc în Filipine. În opinia instanței, simpla împrejurare că mama și tatăl vitreg al doamnei Reyes își asumaseră sarcina de a o întreține pe aceasta nu demonstra un raport de dependență care putea conferi persoanei interesate dreptul de ședere în Suedia.

15 Doamna Reyes a sesizat Kammarrätten i Stockholm – Migrationsöverdomstolen (Curtea Administrativă de Apel din Stockholm, secția competentă în materie de migrație), atacând hotărârea pronunțată de förvaltningsrätten i Göteborg – Migrationsdomstolen. Ea susține că, în pofida studiilor sale, nu a găsit un loc de muncă în Filipine, unde șomajul este endemic. Potrivit acesteia, mama și tatăl său vitreg nu ar transfera sume atât de importante cu o asemenea regularitate dacă acestea nu ar fi indispensabile pentru a asigura supraviețuirea familiei în țara sa de origine.

16 Instanța de trimitere constată că părțile din litigiul principal au păreri divergente referitor la interpretarea condiției privind faptul de a se afla „în întreținere”, care figurează la articolul 2 punctul 2 litera (c) din Directiva 2004/38. În această privință, făcând trimitere la Hotărârea din 18 iunie 1987, Lebon (316/85, Rec., p. 2811), și la Hotărârea din 9 ianuarie 2007, Jia (C-1/05, Rep., p. I-1), instanța își pune întrebarea dacă, la momentul aprecierii capacității unei persoane de a face față nevoilor sale esențiale, se poate ține seama de faptul că aceasta din urmă are posibilitatea de a se întreține prin desfășurarea unei activități remunerate.

17 În plus, instanța de trimitere ridică problema incidenței pe care o poate avea, asupra calificării noțiunii „membru de familie aflat în întreținere” în sensul directivei menționate, intenția doamnei Reyes de a lucra în statul membru gazdă. Astfel, potrivit acestei instanțe, desfășurarea unei activități remunerate ar avea ca efect dispariția dreptului de ședere pentru motivul invocat întrucât, prin obținerea de venituri din muncă, situația de dependență ar înceta.

18 În aceste condiții, Kammarrätten i Stockholm – Migrationsöverdomstolen a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 2 punctul 2 litera (c) din Directiva [2004/38] poate fi interpretat în sensul că, în anumite condiții, un stat membru poate impune ca un descendent direct în vârstă de [21] de ani sau mai mult – pentru a fi considerat persoană aflată în întreținere și, astfel, pentru a intra sub incidența definiției noțiunii «membru de familie», prevăzută în această dispoziție – să dovedească faptul că a încercat în van să găsească un loc de muncă sau să primească un ajutor de subzistență din partea autorităților din țara sa de origine și/sau că a încercat prin orice alt mijloc să își asigure subzistența?

2) Pentru interpretarea condiției de a se afla «în întreținere», prevăzută la articolul 2 punctul 2 litera (c) din Directiva 2004/38, prezintă vreo importanță faptul că un membru de familie – ca urmare a unor circumstanțe personale precum vârsta, calificările profesionale și starea de sănătate – este considerat că are perspective bune pentru a găsi un loc de muncă și, în plus, intenționează să lucreze în statul membru în cauză, ceea ce ar însemna că nu mai sunt îndeplinite condițiile pentru ca această persoană să fie considerată membru de familie care se află în întreținere (în sensul acestei dispoziții)?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

19 Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 2 punctul 2 litera (c) din Directiva 2004/38 trebuie interpretat în sensul că permite unui stat membru să impună, în împrejurări precum cele din cauza principală, ca, pentru a putea fi considerat în întreținere și pentru a intra astfel sub incidența definiției noțiunii „membru de familie”, prevăzută în această dispoziție, descendentul în linie directă în vârstă de 21 de ani sau mai mult să dovedească faptul că a încercat în van să găsească un loc de muncă sau să primească un ajutor de subzistență din partea autorităților din țara sa de origine și/sau că a încercat prin orice alt mijloc să își asigure subzistența.

20 În această privință, este necesar să se arate că, pentru ca un descendent direct al unui cetățean al Uniunii, care este în vârstă de 21 de ani sau mai mult, să poată fi considerat „în întreținerea” acestuia în sensul articolului 2 punctul 2 litera (c) din Directiva 2004/38, trebuie dovedită existența unei situații de dependență reală (a se vedea în acest sens Hotărârea Jia, citată anterior, punctul 42).

21 Această dependență rezultă dintr-o situație de fapt caracterizată prin împrejurarea că susținerea materială a membrului familiei este asigurată de către cetățeanul Uniunii care și-a exercitat libertatea de circulație sau de către soțul acestuia (a se vedea în acest sens Hotărârea Jia, citată anterior, punctul 35).

22 Pentru a stabili existența unei astfel de dependențe, statul membru gazdă trebuie să aprecieze dacă, având în vedere condițiile sale materiale și sociale, descendentul direct al unui cetățean al Uniunii în vârstă de 21 de ani sau mai mult nu este în măsură să facă față nevoilor sale fundamentale. Necesitatea susținerii materiale trebuie să existe în statul de origine sau de proveniență al unui astfel de descendent în momentul în care solicită să se alăture respectivului resortisant (a se vedea în acest sens Hotărârea Jia, citată anterior, punctul 37).

23 În schimb, nu este necesar să se determine motivele acestei dependențe și, așadar, recurgerea la respectiva susținere. Această interpretare este impusă în special de principiul potrivit căruia dispozițiile care, precum Directiva 2004/38, consacră libera circulație a cetățenilor Uniunii, parte a fundamentelor Uniunii, trebuie interpretate în sens larg (a se vedea în acest sens Hotărârea Jia, citată anterior, punctul 36 și jurisprudența citată).

24 Or, faptul că, în împrejurări precum cele din cauza principală, un cetățean al Uniunii plătește cu regularitate, o perioadă considerabilă, o sumă de bani acestui descendent, care îi este necesară acestuia din urmă pentru a face față nevoilor sale esențiale în statul de origine, este de natură să demonstreze că există o situație de dependență reală a acestui descendent în raport cu cetățeanul respectiv.

25 În aceste condiții, nu se poate impune descendentului menționat ca, în plus, să dovedească faptul că a încercat în van să găsească un loc de muncă sau să primească un ajutor de subzistență din partea autorităților din țara sa de origine și/sau că a încercat prin orice alt mijloc să își asigure subzistența.

26 Astfel, cerința de a demonstra acest aspect suplimentar, care nu este ușor de efectuat în practică, după cum a arătat avocatul general la punctul 60 din concluzii, poate face excesiv de dificilă posibilitatea acestui descendent de a beneficia de dreptul de ședere în statul membru gazdă, în condițiile în care împrejurările descrise la punctul 24 din prezenta hotărâre sunt deja de natură să demonstreze existența unei situații de dependență reală. Ca urmare a acestui fapt, o astfel de cerință riscă să priveze articolul 2 punctul 2 litera (c) și articolul 7 din Directiva 2004/38 de efectul lor util.

27 Mai mult, nu este exclus ca cerința respectivă să îl constrângă pe descendentul în cauză să efectueze demersuri mai complicate, precum cele de a încerca să obțină diferite atestări care să certifice că nu s-a găsit niciun loc de muncă și că nu a fost obținută nicio alocație socială, decât demersul constând în obținerea unui document de la autoritatea competentă din statul de origine sau de proveniență care să ateste existența unei situații de dependență. Or, Curtea a statuat deja că un astfel de document nu poate constitui o condiție pentru eliberarea permisului de ședere (Hotărârea Jia, citată anterior, punctul 42).

28 Trebuie să se răspundă, așadar, la prima întrebare că articolul 2 punctul 2 litera (c) din Directiva 2004/38 trebuie interpretat în sensul că nu permite unui stat membru să impună, în împrejurări precum cele din cauza principală, ca, pentru a putea fi considerat în întreținere și pentru a intra astfel sub incidența definiției noțiunii „membru de familie”, prevăzută în această dispoziție, descendentul în linie directă în vârstă de 21 de ani sau mai mult să dovedească faptul că a încercat în van să găsească un loc de muncă sau să primească un ajutor de subzistență din partea autorităților din țara sa de origine și/sau că a încercat prin orice alt mijloc să își asigure subzistența.

Cu privire la a doua întrebare

29 Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 2 punctul 2 litera (c) din Directiva 2004/38 trebuie interpretat în sensul că faptul că un membru de familie, ca urmare a unor circumstanțe personale precum vârsta, calificările profesionale și starea de sănătate, este considerat că are perspective bune pentru a găsi un loc de muncă și, în plus, intenționează să lucreze în statul membru gazdă are vreo incidență asupra interpretării condiției de a se afla „în întreținere”, prevăzută în această dispoziție.

30 În această privință, este necesar să se arate că situația de dependență trebuie să existe în țara din care a venit membrul de familie în cauză, la momentul la care acesta solicită să se alăture cetățeanului Uniunii în a cărui întreținere se află (a se vedea în acest sens Hotărârea Jia, citată anterior, punctul 37, și Hotărârea din 5 septembrie 2012, Rahman și alții, C-83/11, punctul 33).

31 În consecință, astfel cum au arătat, în esență, toate părțile interesate care au prezentat observații Curții, eventuale perspective de a obține un loc de muncă în statul membru gazdă care să permită, dacă este cazul, descendentului direct cu vârsta peste 21 de ani al unui cetățean al Uniunii să nu se mai afle în întreținerea acestuia din urmă o dată ce beneficiază de dreptul de ședere nu sunt de natură să aibă vreo incidență asupra interpretării condiției de a se afla „în întreținere”, prevăzută la articolul 2 punctul 2 litera (c) din Directiva 2004/38.

32 Pe de altă parte, astfel cum a arătat în mod întemeiat Comisia Europeană, soluția contrară ar interzice, în practică, descendentului respectiv să caute un loc de muncă în statul membru gazdă și, ca urmare a acestui fapt, ar aduce atingere articolului 23 din directivă, care permite în mod expres unui astfel de descendent, dacă beneficiază de dreptul de ședere, să desfășoare o activitate salariată sau independentă (a se vedea prin analogie Hotărârea Lebon, citată anterior, punctul 20).

33 În consecință, trebuie să se răspundă la a doua întrebare că articolul 2 punctul 2 litera (c) din Directiva 2004/38 trebuie interpretat în sensul că faptul că un membru de familie, ca urmare a unor circumstanțe personale precum vârsta, calificările profesionale și starea de sănătate, este considerat că are perspective bune pentru a găsi un loc de muncă și, în plus, intenționează să lucreze în statul membru gazdă nu are nicio incidență asupra interpretării condiției de a se afla „în întreținere”, prevăzută în această dispoziție.

Cu privire la cheltuielile de judecată

34 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a patra) declară:

1) Articolul 2 punctul 2 litera (c) din Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE, trebuie interpretat în sensul că nu permite unui stat membru să impună, în împrejurări precum cele din cauza principală, ca, pentru a putea fi considerat în întreținere și pentru a intra astfel sub incidența definiției noțiunii „membru de familie”, prevăzută în această dispoziție, descendentul în linie directă în vârstă de 21 de ani sau mai mult să dovedească faptul că a încercat în van să găsească un loc de muncă sau să primească un ajutor de subzistență din partea autorităților din țara sa de origine și/sau că a încercat prin orice alt mijloc să își asigure subzistența.

2) Articolul 2 punctul 2 litera (c) din Directiva 2004/38 trebuie interpretat în sensul că faptul că un membru de familie, ca urmare a unor circumstanțe personale precum vârsta, calificările profesionale și starea de sănătate, este considerat că are perspective bune pentru a găsi un loc de muncă și, în plus, intenționează să lucreze în statul membru gazdă nu are nicio incidență asupra interpretării condiției de a se afla „în întreținere”, prevăzută în această dispoziție.

Semnături